

Ahıska Türklerinde Aile Kültürü

Dr. Öğr. Üyesi Khalida DEVRİSHEVA¹

zet

Osmanlı döneminde iki yüz elli seneye yakın ıldır eyaletinin merkezi olan Ahıska bölgesi, 1829 yılında Osmanlı Rus savaşından sonra yapılan Edirne antlaşması gereği Rus arlığında verilmişti. Bu bölgede yaşayan yüz bine yakın Ahıska Trk Rus idaresine girip senelerce baskı ve zlm çekmişlerdi. 1994 yılında İkinci dünya savaşında Rus lideri Stalinin Kafkasya sınırında yaşayan tüm halkları sürgüne tabi tutmuştu. Ahıska Türklerinin kaderi de o sürgünde çizilmişti. Orta Asya'ya sürülen Ahıskalılar, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a yerleştirilmiştir. Ahıska Türkleri yıllar boyu anavatan topraklarından hep uzak kalmışlardı. Tam yetmiş beş sene vatan hasretini çekerek ülkeden ülkeye sürgün etmeye mecbur bırakılmışlardır. Ancak, Ahıska Türkleri hiçbir zaman atalarına ait kültür, dil, din, örf ve adetlerine unutmamış ve ihanet etmemişlerdi. Namusu ve şerefi ile sürgün edildikleri tüm ülkelerde anın teriyle çalışır ekmeklerini taştan ıkarılmışlardı. Bununla beraber, Ahıska Türkleri sürgünden günümüze kadar yaşadıkları o acı dolu günleri unutmamış ve tüm yaşadıklarının ağırlığı onları terk etmemiştir. Bu nedenle Ahıskalılar birbirine daima kenetlenmiş bir şekilde yaşar, ailelerinden uzak ev kurmazlar. Anne babalar istisnasız çocukların birisi ile kalmaktadırlar. Ayrıca, Ahıskalılarda akraba ilişkileri de çok güçlüdür.

Anahtar Kelime: Ahıska, Ahıska Türkleri, Sürgün, Aile.

Ahıska Türkleri Kimdir

Ahıska Türkleri ilk kez 1989 yılında resmi olarak dünya tarihi kayıtlarına geçmişti. Daha doğrusu, dünya kamuoyu bunca sene Sovyetler Birliği totaliter rejimi tarafından "Demir perde" arkasında titizlikle saklamış bu insanların dramını artık görmezden geçemezdi. şanlı bir tarihe sahip olan Ahıska Türklerinin tarihi ve kaderi üzüntü ile doludur. Günümüzde dünyanın dört tarafında 600. 000'e yakın Ahıskalı darmadağın bir şekilde dünyanın dört tarafında hayat mücadelesini vermektedir. Oysa bir zamanlar onların yaşadığı bölge çok önemli stratejik ve siyasi konumuna sahipti.

---

¹ Pamukkale Üniversitesi, Tarih Bölümü, kdevrisheva@pau.edu.tr

Osmanlı döneminde bu bölge 250 seneye yakın ıldır eyaletinin merkezi rolünü üstlenmişti. Yaşadıkları topraklar 1829 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğuna aitti. Rusların bu bölgeyi ele geçirme planları yıllarca sürmüş ve XIX. yy. ortalarında bu toprakları ele geirebilmişlerdi. II. Mahmut, Rus ordusunun durdurmak için, Osmanlı için şartları çok ağır olan Edirne antlaşması imzalamaya mecbur kalmıştı. O antlaşma ile Ahıska bölgesi Osmanlıdan koparılarak Rus İmparatorluğu'na katılmıştı. Hem arlık hem Rusya'da gerçekleşen ihtilal sonrası Ahıska Türkleri hep tedirgin ve huzursuzdu. Yıllarca uygulanan mezalim Rus rejimi, insanların kimliklerinden koparmaktan başka bir şey değildi.

Stalin döneminde, 1936 ve 1952 yılları arasında yaklaşık  milyon insan, yaşadıkları yerlerden Sibiryaya ve Orta Asya'ya sürülmüşlerdir. Ahıska Türkleri de sürgün halklarından biridir. Ahıska Türklerinin Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a sürülme emirleri Stalin'in direktifi doğrultusunda İçişleri Bakanlığı Milliyetler Komiseri Lavrenti Beriya tarafından kaleme alınan 24 Temmuz 1944 tarihli kararla duyurulmuş, sürgün 14 Kasım 1944'te gerçekleştirilmiştir. Ahıska Türkleriyle birlikte az sayıda da olsa Kürt, Terekeme/Karapapak ve Hemşin de sürülmüştür. Ahıska Türklerinin sürgünü, hem Sovyetler Birliği'nde hem de uluslararası kamuoyunda çok az duyulmuřtur².

Sürgünün yapıldığı dönem bölgede kış mevsiminin hüküm sürdüğü dönemdir. Sürgün çok zor koşullarda gerçekleşmiş; insanlar soğuk, açlık ve hastalıkla baş etmeye çalışmışlardır. Vagonlarda ısıtma sistemi ve tuvaletin olmayışı nedeniyle birçok insan soğuktan ölmüş; geleneksel terbiye çerçevesinde kadınlar aile büyüklerinin yanında tuvalet gereksinimlerini giderememekten ötürü yaşamlarını kaybetmişlerdir. Sürgün yolculuğu sırasında ölen binlerce insanın büyük çoğunluğunu çocuklar, yaşlılar ve kadınlar oluşturmuştur. Vagon kapılarının günde sadece bir kez açılması, sınırlı miktarda yiyecek ve su verilmesi, temel gereksinimlerinin giderilmesi için çok az süre tanınması, can kayıplarının binleri bulmasında başta gelen temel etkenlerdir. Yaklaşık 4045 gün süren yolculuk sırasında ölülerin gmlmelerine bile izin verilmemiş, çoğu insan trenin duracağı ana kadar ölülerini saklamaya, tren durduğunda da çok kısıtlı bir

---

² İ. Aydıngün, A. Aydıngün, Ahıska Türkleri Ulusötesi Bir Topluluk-Ulusötesi Aileler, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma Dizisi, Ankara-2014, s. 35-47.

Ahıska Türklerinde Aile Kültürü

sürede ölümlerini gömmeye çalışmışlardır. Bunu yapmaya fırsat bulamayanların ölümleri, askerler tarafından zorla alınıp rastgele dışarı atılmıştır³.

1949 yılında, İçişleri ve Adalet Bakanlıklarının Milliyetler Komiseri Lavrenti Beriya için hazırladığı raporda sürülen Ahıska Türklerinin sayısı 94.955 olarak verilmiş, 17 bin Ahıska Türkü'nün sürgün yolculuğu sırasında öldüğü belirtilmiştir. Sürgün yolculuğun sonunda Ahıskalılar Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan devletlerine birbirinden koparılıp dağıtılmıştır⁴.

Sürüldükleri Sovyet cumhuriyetlerindeki halklarla uyumlu ve barış içinde yaşayan Ahıska Türkleri, 1989'da, Fergana'da Özbeklerin saldırıları sonucunda yine göç etmek zorunda kalmışlar, âdeta 'ikinci bir sürgün' yaşamışlardır. Ahıska Türklerinin bir kısmı Sovyet yetkililerince Rusya, Ukrayna ve Azerbaycan Sovyet Sosyalist cumhuriyetlerinde hazırlanan yerlere yerleştirilmiş, bir kısmı ise kendi olanaklarıyla, başta yine bu cumhuriyetler olmak üzere, akrabalarının buldukları yerlere göç etmişlerdir⁵. Bu 'ikinci sürgün', zaten dağınık yaşamakta olan Ahıska Türklerini mekânsal olarak biraz daha birbirlerinden uzaklaştırmıştır. 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki ilk yıllarda, Giriş bölümünde belirtilen nedenlerden ötürü, Türkiye'ye göç etmeyi tercih etmişlerdir⁶.

Ancak, Rusya Federasyonu'nun Krasnodar bölgesinde yaşayan Ahıska Türklerinin uzun bir süre göç etme özgürlükleri bile olmamıştır. Vatandaşlık statüsünün tanınması nedeniyle pasaportsuz/ kimliksiz yaşamak zorunda kalmaları, sürekli baskılarla ve insan hakları ihlalleriyle karşılaşmaları, buradaki Ahıska Türklerini yeni arayışlara yöneltmiştir⁷. Bu arayışta karşılarına çıkan Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) göç etme fırsatını değerlendiren on binin üzerinde Ahıska Türkü için yeni bir yaşam başlamıştır. Her ne kadar, ABD'ye göç, çok uzun yıllardır her türlü baskı, şiddet ve ayrımcılıkla karşılaşan Ahıska Türkleri için insanca yaşamın bir fırsatı olarak

³ İ. Aydıngün, A. Aydıngün, a.g.e., s. 44-45.

⁴ O. Avci, "Understanding the Culture of Ahıska Turks in Wheaton", Illinois: A Case Study, The Qualitative Volume 17, Report 2012, Article 87, s. 3; <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR17/avci.pdf>

⁵ E. İzzetgil, "Ahıska Sorunu: Sürgün, Yurda Dönüş Mücadelesi ve Son Gelişmeler", Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi USGAM Raporu No: 7 Katliam- Soykırım Çalışmaları No: 1, Ankara-2012, s. 4-5.

⁶ M. Üren, "Çıkar ve Güç Dengesi Kısılacındaki Ahıska Türkleri Sorunu", Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ÜSBİD), Yıl: 2, Sayı: 2, Mayıs 2016, s. 13.

⁷ İ. Hasanoğlu, "Ahıska Türkleri: Bitmeyen Bir Göç Hikâyesi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal Of Turkish World Studies*, 16 (1), 2016, s. 6-8.

değerlendirilse de, bu g ve yeni yaşamı ‘’ olarak nitelendiren birçok Ahıska Trk de bulunmaktadır.

1944 yılından itibaren sürgünü yaşayan Ahıska Trkleri için bu durum ciddi bir travma olmuştur. Onlar bu travmayı toplumsal bir acı olarak tanımlamışla ve dikkat çekici, geniş aile dayanışması sayesinde bu travmayı atlatmayı ve yeni hayatlar kurmayı başarmışlar, sürgünü ve onun neden olduğu acıları kuşaktan kuşağa bilinçli olarak aktarmışlardır. Aslında bu sürgün, Ahıska Trklerinin Trklk bilincinin korunmasına ve güçlenmesine neden olan en temel unsurlardan biri olmuştur.

Diğer yandan, Ahıska Trkleri Müslümandır ve geleneksel Türk aile yapısını ve kültürünü sıkı bir şekilde korumaktadır. Geleneğin korunup bugüne taşınmasında, yaşadıkları toplumlarda ‘Türk’ olarak tekleştirilmiş olmalarının ve bu yüzden de ie kapanık bir toplumsal hayat sürmelerinin büyük etkisi vardır. Bu, aynı zamanda Ahıskalılarda grup ve kimlik bilincinin yüksek olmasını sağlamıştır. Evlilikleri kendi ilerinde gerçekleştirme, dağınık değil toplu halde yaşama, aile içinde Türkçeden başka bir dille konuşmama, her türlü baskıya rağmen dinini yaşama ve yaşatma, bu bilinçten kaynaklanır. Fakat yine de kültürler arası etkileşimin gerçekleşmesi kaçınılmaz olmuştur. Ahıskalıların dillerinde olduğu gibi geleneksel mutfaklarında ve kılık kıyafetlerinde de yaşadıkları ülkelere göre değişiklikler meydana gelmiřtir⁸.

Bununla beraber, aile büyüklerine saygı, Ahıska Türk ailesinin en büyük özelliklerinden biridir. Bu durum, sosyalleşme süreci aracılığıyla sürekli yeniden üretilmektedir. Bu aile yapısının sürekliliğini ve aile dayanışmasını sağlamanın sırrı ise büyük ölçüde aile büyüklerinin gençler üzerindeki toplumsal denetimine dayanmaktadır⁹. Ayrıca, verilen sıkı terbiye gençler tarafından ielleştirilmekte olduğundan, çatışma nadir durumlarda söz konusu olmaktadır. Aile, önemli bir dayanışma görevi görmektedir. G ve farklı yerlerde yaşama zorunluluğu, aile dayanışmasının gerekliliğini ve sürekliliğini zorunlu kılan en önemli unsurdur. Hatta bu yardımlaşma ve dayanışmanın Ahıska Trklerinin örgütlenmesindeki zafiyetin temel nedeni olduğunu iddia etmek dahi mümkündür.

⁸ S. Ersöz, Trkleri ve Dilleri, Tehlikedeki Türk Dilleri II A: rnek alışmaları; C. II, Ankara-Astana-2016, s. 3.

⁹ O. Avcı, *a.g.e.*, s. 18-19.

Ahıska Türklerinde Aile Kültürü

Bunun dışında, Ahıska Türkleri Ahıska bölgesinde yaşadıkları zaman, her ailede en az sekiz on çocuğa sahip olurdu. 1944 sürgününden sonra bu rakam özellikle ilk otuz sene değişmedi. Ancak zamanla Ahıska aileleri üç, dört veya beş çocuk sahibi olmaya başlamıştı. Şunu belirtmek isteriz ki, tüm dünyada olduğu gibi, Ahıskalılar için de çocuğun dünyaya gelmesi büyük sevinç ve mutluluk sebebidir. Çocuğu Allah'ın lütfu ve bereketi olarak görmekte-dirler. Çocuğu olmayan aileler çoğu zaman kardeşlerinin çocuklarını evlatlık edinir onları büyütürdü. Başka türlü aile aile olmaktan çıkmaktaydı. Günümüzde ise çocuk sahibi olamayan aileler yetimhanelere başvurmaktadır, eskisi gibi kardeşler çocuklarını verip almamaktadır.

Ahıska Türklerinin ailelerinden ve geleneklerinden bahsederseniz: Ahıska ailesi ataerkil yapıya sahiptir. Kadına da söz hakkı tanınır, fakat son sözü ailenin reisi erkek söyler. Kalabalık ailelerde yaşça büyük olan erkeğin sözü geçerlidir. Onun izni olmadan veya ona danışılmadan hiçbir iş yapılmaz, hiçbir şeye karar verilmez¹⁰. Oğul torun sahibi olmuş olsa bile evde babasının koyduğu kurallar geçerlidir. Aile içerisinde yaşa ve cinsiyete göre iş dağılımı yapılır. Kimi zaman yaşlı, genç veya kadın erkek farkı gözetmeden ortaklaşa yapılan işler de vardır. Ahıska ailesinde büyüklere karşı saygılı olmak çok önemlidir. Oğul evlendikten sonra anne ve babasıyla aynı evi paylaşıyorsa onlar uyumadan uyumaz. Büyüklerin yanında bacak bacak üstüne atılmaz, sigara veya içki içilmez. Onlar içeriye girdikleri zaman ayağa kalkılır. Masanın başköşesinde erkek oturur, ilk önce ona yemek çıkarılır. O, yemeğe başlamadan kimse elini sofraya uzatmaz. Aynı hiyerarşi kadınlar için de geçerlidir: Evde hangi yemeğin pişeceğine kayınvalide karar verir¹¹.

Uygulamayı ise “elkızı” olarak da tabir edilen gelin yapar. Çok yaygın olmasa da bazı ailelerde gelin kaynatasının ayaklarını yıkar Azerbaycan'da, özellikle kırsal kesimlerde yaşayan bazı toplumlarda aynı gelenek sürdürülmektedir¹². Aile büyükleri vefat ettikten sonra evin büyük erkek çocuğu söz sahibi olur. Amcaya baba gözüyle bakılır. Bu sefer de ona danışılmadan karar alınmaz¹³.

---

¹⁰ İ. Yüzbey, “Ahıska Türkler ve Kültürleri”, *International Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/7 Fall, 2008, s. 684.

¹¹ B. Gegeoğlu, Ahıska Türklerinin Kültürü Gelenekleri ve İnaçları, s. 3-4;
<http://www.uiodergisi.com/wp-content/uploads/2016/.pdf>

¹² İ. Yüzbey, *a.g.e.*, s. 685.

¹³ B. Gegeoğlu, *a.g.e.*, s. 3.

Büyük eltinin de konumu farklıdır. Sadece kadınlar değil, ailenin yaşça küçük olan diğer erkekleri de onu önemserler ve sayarlar. Son döneme kadar yeni doğan bebeğin ismini aile büyükleri koyardı. Ahıskalı Türklerin değişmeyen bazı kuralları vardır. Yeni gelin büyüklerle özellikle de erkeklerle konuşmaz. Yaşça büyük olan akrabalarla da konuşulmaz. “Gelinluh etmah” (gelinlik etmek) olarak tabir edilen bu davranış biçimi kişilerin konumu, kültürel bakış açısı, yetiştiği ortam ne olursa olsun uyulması gereken en önemli kuraldır. Bu eylem bazen yıllarca uygulanır. Aile büyükleri izin verdikten sonra gelin onlarla sözlü iletişim kurmaya başlar. Karşılığında ‘yüz görümlüğü’ denilen hediye verilir. Aile büyüklerine ve değer verilen yakınlarla karşı uygulanan bir diğer eylem de “temenni almaktır”. “Taze” gelin ellerini çapraz biçimde göğsüne koyarak başını eğerek ve el öper.

Gördüğümüz gibi, Ahıska Türkleri aile kültürlerini yaşama bağlamında oldukça istekli görünen bir gruptur. Doğum, evlilik ve ölüm gelenekleri olduğu gibi devam etmekte, kendi grupları içerisindeki etkinlikleri, küçük bir komünite yaşamı izlenimi uyandırmaktadır. Düğün ve sünnet törenlerinin renkliliği ve misafirperverliği dikkat çekici boyutlardadır. Grup içi evlilikler ve özellikle de yakın akraba evliliği desteklenmekte, grup dışı evliliklere izin verilmemektedir. Grup dayanışmasının belirgin olarak gözlemlendiği ölüm törenlerinde ise katılım oldukça yoğundur. Defin işleminden sonraki yedinci ve kırkıncı günde tekrar bir araya gelmekte ve zengin bir menüden oluşan ölü yemeği verilmektedir. Genel anlamda yeni yerleşimin getirdiği her türlü zorluk grup dayanışması ve geniş aile dayanışması aracılığıyla aşılmaya çalışılmaktadır. Bunun dışında kentteki Türk Kültür Merkezi’yle yakın ilişki kurulmakta ve bazı etkinlikler birlikte gerçekleştirilmektedir. Söz konusu etkinlikler içerisinde konferanslar, eğitim çalışmaları, eğlenceler ve diğer sosyal faaliyetler yer almaktadır¹⁴.

Sonuç

Ahıska Türkleri 1829 yılında Rus Osman savaşı esnasında imzalanan Edirne antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğundan, 1944 yılında ise Sovyetler tarafından sürgüne tabi tutulmalarından beri anayurtlarından koparılarak dünyanın çeşitli

---

¹⁴ S. Kolukırık, “Sürgün, Toplumsal Hafıza ve Kültürel Göç: ABD’deki Ahıska Türkleri Üzerine Bir Araştırma”, *Bilig*, S:115, Güz-2011, s. 184.

Ahıska Türklerinde Aile Kültürü

bölgelerinde sürgün hayatlarına devam etmektedirler. Bu halkın kaderi onlara hiç gülmedi. Rusların elinde oyuncak olan Ahıskalıların hayatı, hep sürgünlerde geçmiştir. Buna rağmen, Ahıska Türkleri, hayatı boyunca yaşadıkları zor şartlara rağmen kendi kültürlerini devam ettirebilmişlerdi. Güçlü aile bağları sayesinde asırlarca sahip oldukları dil, din, örf ve adetlerini gittikleri her ülkede başarılı bir şekilde yaşatmışlardı. Bununla beraber atalarından gelen tüm kültür mirasını nesillerine de hep aktarmaktadırlar. Görüldüğü şu ki, dördüncü kuşak olarak çeşitli devletlerde sürgün hayatına katlanmak zorunda kalan Ahıska Türkleri yıllar sonra da aile bağlarını ve kültürlerini devam ettirecek ve nesillerine aktaracaktır. Çünkü onlar 75 sene boyunca güçlü aile bağları sayesinde öz kimliklerini kaybetmeden, sürgün hayatının getirdiği tüm zorluklara rağmen hep ayakta güçlü kalmışlardır.

Kaynakça:

AYDINGÜN, İsmail, AYDINGÜN Ayşegül, Ahıska Türkleri Ulusötesi Bir Topluluk-Ulusötesi Aileler, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma Dizisi, 21(1), Ankara-2014.

AVCI, Omer, Understanding the Culture of Ahıska Turks in Wheaton, Illinois: A Case Study”, *The Qualitative Report* 2012 Volume 17, Article 87, ss. 1-23; <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR17/avci.pdf>

GEGEOĞLU, Buse, Ahıska Türklerinin Kültürü Gelenekleri ve İnaçları, ss. 3-4, <http://www.uiodergisi.com/wp-content/uploads/2016/.pdf>

ERSÖZ, Serpil, Ahıska Türkleri ve Dilleri, Tehlikedeki Türk Dilleri II A: Örnek Çalışmaları; C. II, Ankara-Astana-2016.

İZZETGİL, Elşan, “Ahıska Sorunu: Sürgün, Yurda Dönüş Mücadelesi ve Son Gelişmeler”, Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi USGAM Raporu No: 7, Katliam- Soykırım Çalışmaları No: 1, Ankara-2012.

HASANOĞLU, İbrahim, “Ahıska Türkleri: Bitmeyen Bir Göç Hikâyesi”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal Of Turkish World Studies*, 16 (1), 2016.

KOLUKIRIK, Suat, “Sürgün, Toplumsal Hafıza ve Kültürel Göç: ABD’deki Ahıska Türkleri Üzerine Bir Araştırma”, *Bilig*, S:115, Güz-2011, ss. 167-188.

ÜREN, Mustafa, “Çıkar ve Güç Dengesi Kısıkcındaki Ahıska Türkleri Sorunu”, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ÜSBİD), Yıl: 2, Sayı: 2, Mayıs 2016, ss. 1-38.

YÜZBEY, İrade, Ahıska Türkler ve Kültürleri, *International Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/7 Fall, 2008, ss. 679-695.